

## 8. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediği ve Okuduğu Bilgilendirici Metinleri Özetleme Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi\* \*\*

### Comparative Analysis of Eight-Grade Students' Skills of Summarizing Informative Texts That They Listen and Read

Özkan ÇETİN<sup>1</sup>, Kenan BULUT<sup>2</sup>

<sup>1</sup>MEB, Öğretmen. ozkncetinn@gmail.com,

<sup>2</sup>Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. kenanbulut80@yyu.edu.tr,

**Makalenin Geliş Tarihi: 26.04.2020**

**Yayına Kabul Tarihi: 11.05.2020**

#### ÖZ

*Bu çalışmanın amacı, 8. sınıf öğrencilerinin dinledikleri ve okudukları bilgilendirici metinleri özetleme becerilerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışma çerçevesinde öğrencilerin özetleme becerilerinin ne düzeyde olduğu ve bunun öğrenme alanı, cinsiyet, okul başarı seviyesi, aylık okuduğu kitap sayısı, anne-baba eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumu değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma, tarama modelinde olup nicel araştırma yöntemine göre yürütülmüştür. Çalışmanın evrenini Muş ili Merkez ilçesindeki 8. sınıf öğrencileri, örneklemini ise aynı yerdeki dört devlet ortaokulunda öğrenim görmekte olan 198 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Merkez ilçedeki okullar, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan “Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınavı”nın başarı sonuçlarına göre başarı seviyesi yüksek, orta, düşük olarak üç seviyeye ayrılmıştır. Sayısal yakınlığı sağlamak için başarı seviyesi düşük ortaokullardan iki, diğer iki seviyeden birer okul belirlenmiştir. Bir dinleme bir de okuma öğrenme alanından olmak üzere iki bilgilendirici metin kullanılmıştır. Öğrencilerin bu metinlerden hareketle (dinleyerek/okuyarak) özet çıkarmaları istenmiştir. Çıkarılan özetler Okur (2011) tarafından geliştirilen Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeğine göre değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler*

\* **Açıklama:** Bu makale, “8. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğu ve Dinlediği Farklı Türdeki Metinleri Özetleme Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.

\*\* **Alıntılama:** Çetin, Ö. ve Bulut, K. (2020). 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(2), 665-697.

IBM SPSS 21.0 paket programının ilgili testleri (*t-Testi, One Way Anova*) aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda öğrencilerin özetleme becerilerinin öğrenme alanına, cinsiyete, okul başarı seviyesine, aylık okuduğu kitap sayısına ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre farklılık arz ettiği; anne ve baba eğitim durumuna göre ise farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda edinilen sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

**Anahtar Sözcükler:** 8. sınıf öğrencileri, Dinleme ve okuma metinleri, Bilgilendirici metinler, Özetleme becerisi

#### **ABSTRACT**

The aim of this study is to comparatively analyze eighth-grade students' skills of summarizing informative texts that they listen to and read. The study focused on determining the level of students' summarizing skills and whether the variables of learning domain, gender, academic performance, number of books read per month, parents' education levels, and monthly family income had an effect on their summarizing skills. In this study, a survey model based on a quantitative research method was used. The study population consisted of eighth-grade students of the schools in the Merkez district of Muş province. The sample consisted of 190 eighth-grade students of four public secondary schools in the Merkez district. According to the results of the "Central Test For Secondary Education Institutions to Admit Students By Exam" held by the Ministry of National Education, the schools in the Merkez district were divided into three levels; high achievement, moderate achievement, and low achievement. One school from each high and moderate achievement groups and two from the low achievement group were recruited to achieve homogeneous sample distribution. Two informative texts, one from the listening and one from the reading learning domain, were used. The participants were asked to summarize those texts (by listening/reading). The summaries were evaluated using the Summary Texts Evaluation Scale developed by Okur (2011). The data were analyzed on IBM SPSS 21.0 using related tests (*t-test, One Way Anova*). The results showed that the students' summarizing skills differed by learning domain, gender, academic performance, number of books read per month, and monthly family income, but not by parents' education levels. At the end of the study, in line with the results obtained recommendations are presented.

**Keywords:** Eight-grade students, Listening and reading texts, Informative texts, Summarizing skills.

## GİRİŞ

Dil becerileri anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (konuşma-yazma) becerilerinden oluşmaktadır. Dört temel dil becerisi içinde ilk edinilen dil becerisi olan dinleme, “çocuğun yaşamında yer alan ilk ana dili ve anlama etkinliğidir. Birey, okul öncesine ait bütün bilgi, duygu ve düşünce evrenini dinleme yoluyla oluşturur” (Sever, 2015, s. 10). Zihinsel, fiziksel ve psikolojik bir sürece dayanan dinleme (Sarıkaya, 2019, s. 71), birey tarafından, genellikle ya çözüm üretmek ya da bir şeyler öğrenmek için bilinçli olarak yapılır (Çiftçi, 2007, s. 232). Ülkemizde “ihmal edilen bir beceri” olan dinleme (Özbay ve Melanlıoğlu, 2012, s. 96), diğer dil becerilerinin de temelini oluşturur. Doğan (2013, s. 9), dinleme becerisinde sorun olan çocukların önce konuşma becerisini, okula başlamayla birlikte de okuma ve yazma becerilerini edinmekte zorlandığını belirtir.

Dinleme sürecini etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Çiftçi (2001) dinlemeyi etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır: Fizyolojik, fizikî, psikolojik, zihinsel, sosyal faktörler; öğretmen, verici (konuşmacı), konu faktörü. Yazar ve Yazar (2018, s. 85) ise dinlemeyi etkileyen faktörlerin genellikle “dinleme ortamı, konuşmacı ve dinleyiciye bağlı olarak gelişen etkenler” olduğunu belirtir.

Dinleme becerisi, birbirini tamamlayan farklı aşamalardan oluşmaktadır. Tyagi (2013) dinleme sürecinin işitme, anlama, hatırlama, değerlendirme (yalnızca aktif dinleyiciler) ve cevap verme şeklindeki beş aşamada gerçekleştiğini ifade eder.

Bilgi edinme yollarından en çok kullanılan bir diğer dil becerisi ise okuma becerisidir. Okuma da dinleme gibi bir anlama becerisidir. Ancak bu beceri, dinleme becerisinden farklı olarak formel eğitimle kazanılmaktadır. Okul öncesindeki duygu ve düşünce evreninin büyük bir kısmını dinleme yoluyla şekillendiren kişi, okula başlamasıyla beraber okuma becerisini de işe koymuş olur. Güneş (2017, s. 131)’e göre okuma, “günümüzde dil ve zihin becerilerini geliştirme olarak ele alınmaktadır”. Kişi, okuma yoluyla geçmiş çağların anlayışını öğrenmenin yanında kendi çağının, toplumunun anlayışını da öğrenir ve geleceğe yönelik yorum ve tahminlerde bulunur. İşeri (1998, s.

6)'ye göre okuma, “yaşamın belirli bir kesiminde başlayıp biten bir etkinlik olmayıp bütün yaşam boyunca süren ve insanların düşüncelerini, davranışlarını ve kişiliklerini oluşturmada çok önemli bir yeri ve işlevi olan bir eylem, bir edimdir”.

Okuma, görsel sembollerin gözler tarafından algılanıp beyinde bilişsel işlemlere tabi tutulması sonucunda anlamının gerçekleştiği bir eylemdir. “Anlama için, öğrenciye, bilişsel becerilerin kazandırılması gerekir” (Çiftçi ve Temizyürek, 2008, s. 3). Demirel (2016, s. 109), okumayı “bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliği”; Sever (2015, s. 13) ise “bir iletişim, algılama, öğrenme; bilişsel, duyuşsal ve devinışsel boyutlu bir gelişim süreci” olarak tanımlar.

Okuma ve dinleme etkinlikleri sürecinin daha sağlıklı yürütülebilmesi ve bu etkinliklerden azami derecede verim alınabilmesi için strateji temelli bir yol izlenmelidir. Dil becerilerinin tamamında olduğu gibi okuma ve dinlemede de çeşitli eğitim-öğretim stratejilerinin kullanılması, bu becerilerin edinmesi ve edindirilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Özetleme becerisi de dinleme ve okuma becerilerinin daha nitelikli bir şekilde edindirilmesinde kullanılan önemli ve etkili stratejilerden birisidir.

Dinleme/izleme becerisi açısından değerlendirildiğinde özetleme becerisi, bazı araştırmacılara göre dinleme sırasında kullanılabilse de çoğunlukla dinleme sonrasında kullanılan bir stratejidir (Demirel ve Şahinel, 2006; Doğan, 2014; Özbay, 2012; Temur, 2010; Yıldız, 2015). Okuma becerisi açısından değerlendirildiğinde ise özetleme, bazı araştırmacılar tarafından okuma sonrasında kullanılacak bir strateji olarak değerlendirilirken (Akkaya, 2011; Akyol, 2014; Bulut, 2013; Güneş, 2017; Susar Kırmızı, 2006; Temizkan, 2008) bazı araştırmacılar tarafından ise hem okuma sırasında hem de okuma sonrasında kullanılacak bir strateji olarak ele alınmaktadır (Epeçan, 2018; Karatay, 2014).

### **Özetleme ve Özetleme Stratejileri**

Bir metindeki önemli bilgiyi önemsiz bilgiden ayırmak özetlemenin temelini oluşturur. Anlatılmak, verilmek istenen mesaj ya da özün tek başına ortaya konması okuyucuda

her zaman beklenen etkiyi göstermeyebilir. Bu sebeple bu özün ayrıntılarla açıklanıp desteklenmesi tercih edilir. Bu ayrıntılar kimi metinde tanımlamalar, örnekler, karşılaştırmalar, sayısal veriler; kimi metinde betimlemeler, söz sanatları, kişi, olay, mekân, zaman vb. şeklindedir. Okuyucuya ulaştırılmak istenen konuyu, ana ve yardımcı fikirleri ya da özü bu açıklamalardan sıyırmak, özetleme ile mümkündür. Dolayısıyla özetleme, okunan ya da dinlenen metnin özünü koruyarak onu kısaltma işlemidir.

Özetleme, TDK Güncel Türkçe Sözlük (2019)'te “bir yazı, konu, söz veya filmin içeriğini daha az sözle anlatmak, özünü vermek, kısaltmak, hülasa etmek” şeklinde; MEB İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar) (2005, s. 371)'nda ise “bir eseri ya da konuşmayı özünü, amacını ve yapısını bozmadan, ana hatlarıyla kısaltmak” olarak geçmektedir. Ülper ve Karagül (2011, s. 145) özetlemeyi “bir kaynak metni, o metnin önermelerine dayanarak birtakım bilişsel işlemler sonucunda daha kısa bir biçimde yeni bir metne dönüştürme edimi” şeklinde ele almıştır. Kuşdemir ve Güneş (2014, s. 89) ise özetlemeyi, “bir metnin, bir kitabın, sözlü bir anlatımın veya bir filmin en az önemli olan bilgi ve ayrıntıların çıkarılması yoluyla asıl metinden daha kısa olan yeni bir metnin oluşturulması” olarak ifade eder.

Deneme (2009, s. 86)'ye göre özetleme, metnin anlaşılmasını kolaylaştıran bir beceridir. Anlamanın üst düzeyde gerçekleşebilmesi metnin bütününe görmeyi gerektirir. Bu beceri “öğrenciyi; anlamak için okumaya, önemli fikirleri ayırt etmeye, bilgiyi kendi sözcükleriyle ifade etmeye yönlendirmektedir. Özetlemenin gereği olan bu ilkeler, bilginin yeniden örgütlenmesini ve anlamlandırılmasını sağlamaktadır” (Senemoğlu, 2018, s. 566). Anlamlandırılan bilgilerin ise hatırlanması bu oranda artmaktadır. Bunun yanında bazı araştırmacılar özetlemeyi eleştirel düşünme becerisini kazandırmada (Benzer, Sefer, Ören ve Konuk, 2016; Dilidüzgün, 2013) önemli görmüştür. Asıl metnin kendi kelime ve cümleleriyle kaleme alma etkinliği olan özetlemenin, yazma becerisine de olumlu anlamda katkı sağladığı söylenebilir. Zira bu etkinlikle öğrenci bilgi parçacıklarını birleştirip daha genel yargılar oluşturacak, bu sırada da çoğunlukla kendi kelime ve cümlelerini kullanacaktır. Ayrıca özetleme, “Türkçe derslerinde yapılan metin çalışmalarında okunan metnin kalıcılığını sağlamak

ve anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek amacıyla en sık başvurulan stratejilerden biridir” (Eyüp, Stebler ve Uzuner Yurt, 2012, s. 24). Böylece metin çalışmalarının amacına ne kadar ulaştığı da denetlenmiş olur.

İyi özet çıkarmak, fikirlerin iyi kavranabilmesi, doğru ifade edilebilmesi yönünden bakılırsa hiç de kolay değildir (Beyreli, Çetindağ ve Celepoğlu, 2017, s. 104). Zira amacına uygun bir özetlemenin ön koşulu okunan ya da dinlenen metnin tam olarak anlaşılması ve metnin bütününe görülmesidir. Öte yandan sınıflama, ayırt etme, örgütlenme becerileri gibi bilişsel işlemler gerektiren bu becerinin, yeterli zihinsel olgunluğa ulaşmamış bireylerde istenilen seviyede olması beklenemez. Nitekim Anderson, Suzanne ve Babadoğan (1991, s. 588) da insanların yaşı ilerledikçe özetleme becerilerinin geliştiğini söylemektedir.

Özetleme stratejisi “metindeki önemsiz bilgileri eleyip önemli olanları belirlemeyi, metnin ana fikrini bulup kendi tümcelerimizle ifade etmeyi, her paragrafta ana fikri destekleyen yan fikirleri bulmayı ve aynı şekilde bunları da kendi tümcelerimizle ifade etmeyi gerektiren etkin bir bilişüstü stratejidir” (Kırmızı, 2010, s. 105-106). Bu becerinin işletilmesi, okunan ya da dinlenen metnin yeterince anlaşılmasıyla doğrudan ilgilidir. Metnin anlamına ulaşmak ise o metnin büyük ölçekli yapısının ortaya çıkarılmasını gerektirir.

Van Dijk, metnin çekirdeğini oluşturan ana düşüncenin diğer bir deyişle anlamsal büyük yapının tümcelerle ayrıntılandırılarak genişletildiğini vurgulamıştır (Dilidüzgün, 2017, s. 15). Ayrıntılandırılıp genişletilen bir metnin özünü yani büyük yapıyı ortaya koyabilmek için de şu büyük ölçekli yapı kuralları uygulanır: Silme (deletion), genelleme (generalization), kurma (construction) (Van Dijk ve Kintsch, 1983, s. 190). Bu kurallar bir tür anlamsal türetme veya çıkarım kurallarıdır: makro yapıları, mikro yapılardan türetirler (Van Dijk, 1980, s. 46). Genelleme ve kurma aşamaları metni anlamlandıran kişiye yorum/değerlendirme yapma olanağı veren (Dilidüzgün, 2017, s. 76) ve metnin büyük ölçekli yapısına ulaşmaya yönelik uygulanan stratejilerdir (Kintsch ve Dijk, 1978, s. 374). Van Dijk ve Kintsch (1983), özet yazma ile metni anlamlandırma

arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu, aslında kavramanın özetleyebilme olduğunu söylemiştir.

Bu iki araştırmacıdan sonra da özetleme becerisiyle ilgili farklı yaklaşım ve stratejiler ortaya konmuştur. Fakat ortaya konan bu yaklaşımların büyük bir kısmı Dijk ve Kintsch'in Büyük Ölçekli Yapı Modeli'ni temel almışlardır.

Görgen (1999), özetleme kurallarını “özet yazmaya hazırlık”, “özet yazarken uygulanacak kurallar ve uygulanması”, “özeti gözden geçirme” olmak üzere üç aşamada değerlendirmiştir. Trzeczak ve Mackey (1994, s. 39) ise özet yazarken izlenilmesi gereken adımları “bir şey yazmadan önce bütün metni bir veya iki kere okuyunuz, önemli cümleleri kopyalayın, metnin ne zaman ve hangi amaç için yazıldığı ile ilgili sorular sorun, ana fikir(ler)i bulun, not alın (ya da zihin haritası oluşturun), özetinizi yazarken asıl metni bir kenara koyarak notlarınızdan çalışın, bilgileri kendi kelimelerinizle cümleleştirin” şeklinde ifade etmiştir. Aktaş ve Bayram (2017, s. 351)'a göre bir özet metinde ana fikrin tespit edilmiş olması, gereksiz ayrıntıların ayıklanması/önemlinin önemsizden ayırt edilmiş olması, metnin özetinin özetleyenin kendi cümleleriyle yazılmış olması, ana fikir ve yardımcı fikir arasında bağ kurulmuş olması, hâkim bakış açısı kullanılmış olması, genelleme yapılması gerekir. Ayrıca araştırmacılara göre özet metnin nesnel olması, özgün metinden kısa olması ve özet metne başlık konulması da gerekir.

Özetleme becerisinin uygulanması “metne, metnin türüne ve anlatım özelliklerine göre farklılık gösterdiğinden sanıldığı kadar kolay değildir” (Aktaş ve Bayram, 2017, s. 348). Anlama sürecinde, okunan ya da dinlenen/izlenen metnin türü oldukça önemlidir.

### **Metin ve Bilgilendirici Metinler**

Aynı amaç için bir araya gelmiş cümlelerin oluşturduğu anlamca bütünlük gösteren yapı, metindir. “Fransızca ‘texte’, İngilizcede ‘text’ sözcükleriyle karşılanan metin sözcüğü bu dillere Latince ‘kumaş’ anlamındaki ‘textus’ sözcüğünden gelmiştir. Kumaş nasıl ipliklerden dokunarak bir bütün oluşturuyorsa, metin de kendisini oluşturan öğelerin birbirlerine aşama aşama eklenmesiyle, bir ‘dokuma’ süreci

sonunda ortaya çıkar” (Akbayır, 2013, s. 189). TDK Güncel Türkçe Sözlük (2019)’te, “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst” olarak tanımlanmıştır.

Farklı amaçlarla oluşturulmuş metinler farklı anlatım yapılarına sahiptir. Araştırmacılar metin türlerinin özetlemeyi etkilediğini söyler (Uzun-Subaşı, 2003; Gündüz ve Şimşek, 2011, s. 151; Dilidüzgün, 2013; Epçaçan, 2018). Olay ağırlıklı “hikâye edici” metinlerde mesaj “olay, kişi, mekân, zaman” unsurları üzerinden verilirken bilgi ağırlıklı “bilgilendirici” metinlerde anlatılmak istenen, olay ağırlıklı yazınsal bir metin türüne göre daha dolaysızdır. Fakat bu metinlerde bilgi yoğunluğu fazla ve bu bilgilerin okuyucuya sunulma aralığı daha dardır. Dolayısıyla “bilgi vermeye dayalı olan bu metinlerin öğretimi ve anlaşılması, yapılarından dolayı hikâye etmeye dayalı metinlerden daha zordur” (Akyol, 2014, s. 185). Bu sebeple bilgi verici metinleri özetlemek ile hikâye etmeye dayalı metinleri özetlemek farklı zorlukta olabilmektedir. Epçaçan (2018, s. 21)’a göre öğrenciler bilgilendirici metinleri özetlerken aynı metni kaleme alma yanlısına düşmektedirler. Bunun sebebinin bilgi yoğunluğu olduğu söylenebilir.

Bilgilendirici metinler; makale, fıkra, söyleşi (sohbet), deneme, gezi yazısı, günlük, anı, biyografi, otobiyografi, günlük, dilekçe, mektup, kılavuzlar, sosyal medya mesajları, özlü sözler, kartpostal, haber metni, reklam, efemera ve broşür, blog olarak sınıflandırılabilir (MEB, 2019, s. 17). Bu metinler; fikirlerin, bilgilerin, açıklamaların bulunduğu metinlerdir. İletilmek istenenler kurgusal örüntüden uzaktır. Günay (2007), bilgilendirici metinleri “bir konunun okuyucu tarafından daha iyi anlaşılması için bir olguyu, düşüncüyü ya da durumu açıklayan metin tipleri” (2007, s. 341) olarak açıklar. Bu metinlerde söz sanatlarından, süslü ifadelerden, sanatsal anlatımlardan hikâye edici metinlere göre daha az yararlandığı söylenebilir. Çünkü bilgilendirici metinlerde verilmek istenen mesajın dolaysız aktarımı ön plandadır.

Alanyazında farklı öğretim kademesindeki öğrencilerin özetleme becerilerini tespit etmek ya da herhangi bir özetleme teknik veya yaklaşımın onların özetleme becerilerine etkisini ölçmek amacıyla deneysel olarak yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bazı



çalışmalarda dinlediğini özetleme becerisi, bazı çalışmalarda okuduğunu özetleme becerisi ve metin türü değişkeni incelenmiştir. Ancak öğrencilerin dinlediği ve okuduğu metinleri özetleme becerilerinin, bu çalışmadaki gibi çeşitli değişkenlere göre birlikte incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma bu yönüyle önem arz etmektedir.

Öğrencilerin dinledikleri ve okudukları metinlerdeki önemsiz ve detayı ifade eden birtakım bilgileri eleyerek verilmek istenen ana düşünceyi yan düşüncelerle destekleyip kendi cümleleriyle ifade edebilme becerisini edinmeleri önemlidir. Küçük yaşlardan itibaren yavaş yavaş edindirilecek bu özellik, öğrencilerin ileriki yaşlarda metinlerden daha iyi düzeyde faydalanmalarına katkı sunacaktır.

Bu çalışmanın amacı, 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu bilgilendirici metinleri özetleme becerilerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışma çerçevesinde öğrencilerin özetleme becerilerinin ne düzeyde olduğu ve bunun çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin bu becerilerinin geliştirilmesine yönelik yapılması gerekenleri belirlemeye yardımcı olması açısından gerekli bir çalışma olarak düşünülmüştür.

Bu genel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

8. sınıf öğrencilerinin *okuduğu ve dinlediği bilgilendirici metinleri* özetleme becerileri;

1. *öğrenme alanına (okuma ve dinleme),*
2. *cinsiyete,*
3. *okul başarı seviyesine,*
4. *öğrencinin aylık okuduğu kitap sayısına,*
5. *anne eğitim durumuna,*
6. *baba eğitim durumuna,*
7. *ailenin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

## YÖNTEM

### Araştırmanın Modeli

8. sınıf öğrencilerinin okuduğu ve dinlediği bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmanın modeli “tarama modeli”dir. Tarama modelindeki çalışmalarda “araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde ‘gözleyip’ belirleyebilmektir”. (Karasar, 2007, s. 77).

Bu çalışmada öğrencilerden metin özetleri toplanmış, daha sonra söz konusu metin özetleri üçlü likerte sahip olan bir özet metinleri değerlendirme ölçeği ile puanlanmıştır. Elde edilen ölçek formları SPSS 21 paket programıyla analiz edilmiştir. Dolayısıyla çalışma nicel araştırma yöntemine göre yürütülmüştür.

### Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Muş ili Merkez ilçesindeki on sekiz devlet ortaokulu oluşturmaktadır. Araştırmaya Merkez ilçeye bağlı köy ve belde ortaokulları dâhil edilmemiştir. Araştırmanın örneklemini ise bu okullar içerisinde belirlenen dört devlet ortaokulundaki 198 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemi belirlerken Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1 Haziran 2018 tarihinde yapılan “*Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınavı*”nın sonuçlarına göre ortaya çıkan okul başarı puanları ölçüt olarak kullanılmıştır. On sekiz ortaokul, başarı seviyesi “yüksek, orta, düşük” olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Okulların ulaşılabilirlikleri de göz önünde bulundurularak her kategoriden bir okul seçilmiştir. Başarı seviyesi düşük olan okuldaki öğrenci sayısı yeterli olmadığı için bu kategoriden bir okul daha çalışmaya dâhil edilmiştir.

### Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları

Öğrencilerin özetleme becerilerini belirlemeye yönelik yapılan bu araştırma için öğrencilere bir bilgilendirici metin dinletilmiş, bir bilgilendirici metin okutulmuştur. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış Türkçe ders kitapları taranmış ve içerisinden yeterli sayıda metin belirlenmiştir. Bu metinler, öğrencilerin seviyelerine uygunlukları ve metin güçlükleri yönünden değerlendirilmek üzere beş Türkçe öğretmenin görüşüne sunulmuştur. Bu görüşlerden hareketle, dinleme metni için Şevket Rado'nun "*Zamanı Kazanmak veya Kaybetmek*" adlı "*söyleşi*" türündeki metni; okuma metni için de İdris Bilen'in "*Empati ile Yaşamak*" adlı "*deneme*" türündeki metni çalışma için belirlenmiştir.

Ayrıca çalışmanın amacı doğrultusunda öğrencilerden "*cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aylık olarak okudukları kitap sayısı, ailelerinin aylık gelir durumu*" bilgilerini elde etmek amacıyla bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

8. sınıf öğrencilerinin özet metinlerini değerlendirmek üzere Okur (2011) tarafından geliştirilen "Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek alanyazında sıkça başvurulan Dijk ve Kintsh'in "Büyük Ölçekli Yapı Modeli"ne dayanmaktadır. "Silme", "genelleme", "yeniden kurma" olmak üzere üç boyuttan oluşan bu ölçekte toplam 13 madde yer almaktadır.

### Verilerin Toplanması

Veriler, öğrencilerin kendi ders öğretmenleri tarafından iki haftalık süre zarfında toplanmıştır. Uygulamanın başladığı ilk hafta öğretmen, "Kişisel Bilgi Formu"nu öğrencilere doldurtmuş ve onlara bilgilendirici dinleme metnini en az iki kez okumuştur. Öğrenciler, dinledikleri metni "Kişisel Bilgi Formu"nun arkasına özetlemişlerdir. İkinci hafta ise yine öğrencilerin doldurması için aynı form dağıtılmış ve her öğrenciye bilgilendirici okuma metni verilmiştir. Öğrenciler metni en az iki kez okuduktan sonra belirtilen formun arkasına özetlerini yazmışlardır. Her bir özet yazma etkinliği için kırk dakika süre verilmiştir.

**Verilerin Analizi**

8. sınıf öğrencilerinden elde edilen toplamda 396 özet metni değerlendirmek amacıyla Okur (2011)'un geliştirmiş olduğu "Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek formundaki maddeler dikkate alınarak metinler tek tek değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler çerçevesinde her bir özet metni için bir ölçek formu doldurulmuştur.

Analiz sürecinde özet metinlerin bir kısmı araştırmacılardan birisi ve bir başka uzman tarafından ayrı ayrı değerlendirilerek puanlanmıştır. Daha sonra bu şekilde değerlendirilen ölçekler karşılaştırılmıştır. Ölçek maddelerinin puanlanmasına göre aynı şekilde değerlendirilen maddelerin puanlamaları kabul edilmiş, farklı değerlendirilen maddeler üzerinde gerekli tartışmalar yapılmış ve bu maddeler üzerinde de fikir birliğine varılmıştır. Bundan sonra geri kalan özet metinler, bu fikir birliğine dayalı olarak araştırmacılardan biri tarafından değerlendirilerek puanlanmıştır.

Elde edilen ölçek formları SPSS 21 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz yapılmadan önce Cronbach's Alpha aracılığıyla verilerin güvenilirliğine bakılmıştır. Bu çalışmada güvenilirlik ,82 çıkmıştır. Ayrıca normallik testi yapılmış, verilerin normal dağıldığı görülmüş, bu nedenle analiz için parametrik testlerden t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi olan One Way Anova Testi kullanılmıştır.

**Etik Kurallara Uygunluk**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurulu'nun 27/03/2020 tarih ve 2020/02-17 sayılı kararı gereği, bu araştırmada kullanılan çalışma araçlarının ilgili kişilere uygulanmasında, Sosyal ve Beşeri Etik Kuralları ve İlkeleri çerçevesinde herhangi bir sakınca olmadığına karar verilmiştir. Etik Kurul Onayı belgesi EK-1'de sunulmuştur.

## BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiş ve bunlarla ilgili çeşitli yorumlar yapılmıştır. Çalışmanın bulguları her bir alt problem için ayrı ayrı ele alınmıştır.

### Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın birinci alt problemi, *8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin öğrenme alanına (okuma ve dinleme) göre farklılaşıp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

**Tablo 1.** 8. sınıf öğrencilerinin öğrenme alanına göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten Bağımsız Ölçümler t-Testi

Öğrenme alanları	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Dinleme	199	44,82	8,85	385,089	3,28	<b>,001</b>
Okuma	197	41,67	10,21			

Tablo 1’e göre 8. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin öğrenme alanına (dinleme ve okuma) göre *dinleme* lehine farklılaştığı görülmektedir [ $t_{(385,089)} = 3,28$ ,  $p < ,05$  ( $p = ,001$ )]. Öğrencilerin ‘dinleme’den aldıkları puan ortalaması  $\bar{X}=44,82$  iken ‘okuma’dan aldıkları puan ortalaması  $\bar{X}=41,67$ ’dir. Öğrencilerin özetleme becerilerinin dinleme ve okuma alanlarına göre farklılık arz ettiği buradan da anlaşılmaktadır.

### İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın ikinci alt problemi, *8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

**Tablo 2.** 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten Bağımsız Ölçümler t-Testi

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Erkek	214	41,14	9,59	394	-4,858	<b>,000</b>
Kız	182	45,74	9,18			

Tablo 2'ye göre 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin kız öğrencilerin lehine farklılaştığı görülmektedir [ $t_{(394)} = -4,858$ ,  $p < ,05$  ( $p = ,000$ )]. Erkek öğrencilerin aldıkları puan ortalaması  $\bar{X}=41,14$  iken kız öğrencilerin puan ortalaması  $\bar{X}=45,74$ 'tür. Öğrencilerin özetleme becerilerinin cinsiyete göre farklılık arz ettiği buradan da anlaşılmaktadır.

### Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın üçüncü alt problemi, 8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin okul başarı seviyesine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 3a ve Tablo 3b'de yer almaktadır.

**Tablo 3a.** 8. sınıf öğrencilerinin okul başarı seviyelerine göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Okullar	N	$\bar{X}$	S
Yüksek seviye	147	46,70	8,63
Orta seviye	144	43,69	9,06
Düşük seviye	105	37,83	9,53
<b>Toplam</b>	396	43,25	9,67

**Tablo 3b.** 8. sınıf öğrencilerinin okul başarı seviyesine göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	4854,094	2	2427,047			Yüksek-orta
Gruplarıçi	32083,633	393	81,638	29,729	,000	Yüksek-düşük
<b>Toplam</b>	<b>36937,727</b>	<b>395</b>				Orta- düşük

Tablo 3b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin *bilgilendirici* metinleri özetleme becerilerinin okul başarı seviyelerine göre farklılık arz ettiği görülmektedir [ $F(2, 393)=29,729$ ,  $p < ,05$  ( $p = ,000$ )]. Yani öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri, öğrenim gördükleri okulların başarı seviyelerine göre *farklılaşmaktadır*. Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan *Tukey* testinin sonuçlarına göre bu farkın *başarı seviyesi yüksek olan okullar ile orta olan okullar; yüksek olan okullar ile düşük olan okullar ve orta olan okullar ile düşük olan okullar* arasında olduğu görülmektedir. Bu farklılık, seviyesi daha iyi olan okulların lehinedir. Tablo 3a'da yer alan betimsel istatistiklerdeki ortalamalarda da bunu görmek mümkündür.

#### Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın dördüncü alt problemi, *8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin öğrencinin aylık okuduğu kitap sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 4a ve Tablo 4b'de yer almaktadır.

**Tablo 4a.** 8. sınıf öğrencilerinin aylık okuduğu kitap sayısına göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Aylık Okuduğu Kitap Sayısı	N	$\bar{X}$	S
0	14	42,42	10,53
1	18	43,77	10,45

2	103	42,53	9,92
3	1122	41,73	9,24
4 ve yukarısı	139	45,14	9,47
<b>Toplam</b>	396	43,25	9,67

**Tablo 4b.** 8. sınıf öğrencilerinin aylık okuduğu kitap sayısına göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	844,828	4	211,207			3 kitap okuyanlar –
Gruplarıçi	36092,900	391	92,309	2,288	<b>,059</b>	4 ve yukarısı okuyanlar
<b>Toplam</b>	36937,727	395				

Tablo 4b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin metinleri özetleme becerilerinin aylık okuduğu kitap sayısına göre *farklaşmadığı* ancak *elde edilen p değerinin anlamlı farklılık değerine çok yakın olduğu* görülmektedir [F(4, 391)=2,288, p > ,05 (p = ,059)]. Yani öğrencilerin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerileri, aylık okunan kitap sayısına göre önemli bir farklılık arz etmekle birlikte bu farklılık istatistiksel olarak *anlamlı* değildir. Farklılığın anlamlılık sınırına çok yakın olması nedeniyle Tukey testinin sonuçlarına da bakılmış *aylık üç kitap okuyanlarla 4 ve yukarısı kitap okuyanlar* arasında, *anlamlı bir farklılığın olduğu* saptanmıştır. Bu farklılık dört ve yukarısı kitap okuyanların lehinedir (,036).

Tablo 4a'daki betimsel istatistiklere göre aylık dört ve yukarısında kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerinin aylık dörtten daha az kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerine göre daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca genel olarak kitap okuma sayısı arttıkça özetleme becerilerinin de iyileştiği tespit edilen bir başka bulgudur.



### Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın beşinci alt problemi, 8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin anne eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 5a ve Tablo 5b’de yer almaktadır.

**Tablo 5a.** 8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Öğrencinin Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	S
Okuryazar değil	97	41,59	9,85
Okuryazar	23	45,08	8,30
İlkokul mezunu	119	42,84	10,45
Ortaokul mezunu	92	44,04	8,73
Lise mezunu	31	46,35	10,08
Üniversite mezunu	33	42,93	8,66
<b>Toplam</b>	395	43,23	9,67

**Tablo 5b.** 8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	721,348	5	144,270			
Gruplarıçi	36121,225	389	92,857	1,554	<b>,172</b>	---
<b>Toplam</b>	36842,572	394				

Tablo 5b’ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin metinleri özetleme becerilerinin anne eğitim durumuna göre *farklılaşmadığı* görülmektedir [ $F(5, 389)=1,554$ ,  $p > ,05$  ( $p = ,172$ )]. Yani öğrencilerin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerileri, anne eğitim durumuna göre *farklılaşmamaktadır*.

Tablo 5a'daki betimsel istatistiklere göre *annesi lise mezunu* olan öğrencilerin özetleme becerileri en yüksek grup olduğu, ikinci sırada gelen grubun ise *annesi yalnızca okuryazar* olan öğrenciler olduğu görülmektedir. Bu da dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

#### Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın altıncı alt problemi, *8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin baba eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 6a ve Tablo 6b'de yer almaktadır.

**Tablo 6a.** 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Öğrencinin Baba Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	S
Okuryazar değil	20	40,20	10,41
Okuryazar	24	44,16	11,29
İlkokul mezunu	57	41,49	10,25
Ortaokul mezunu	89	41,98	10,26
Lise mezunu	124	44,33	9,15
Üniversite mezunu	76	44,94	8,43
<b>Toplam</b>	390	43,28	9,71

**Tablo 6b.** 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	889,643	5	177,929	1,908	<b>,092</b>	---
Gruplarıçi	35803,331	384	93,238			

Toplam	36692,974	389
--------	-----------	-----

Tablo 6b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin metinleri özetleme becerilerinin baba eğitim durumuna göre *farklılık arz etmediği* görülmektedir [F(5, 384)=1,908,  $p < ,05$  ( $p = ,092$ )]. Yani öğrencilerin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerileri baba eğitim durumuna göre *farklılaşmamaktadır*.

Tablo 6a'daki betimsel istatistiklere bakıldığında, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin özetleme becerilerinin diğerlerine göre daha iyi olduğu görülmektedir.

### Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın yedinci alt problemi, *8. sınıf öğrencilerinin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin ailenin aylık gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 7a ve Tablo 7b'de yer almaktadır.

**Tablo 7a.** 8. sınıf öğrencilerinin aylık gelir durumuna göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Ailenin Aylık Gelir Durumu	N	$\bar{X}$	S
1000 TL ve altı	41	40,70	8,76
1000-2000 TL arası	96	40,41	10,09
2000-3000 TL arası	98	44,79	9,49
3000-4000 TL arası	59	45,94	7,42
4000-5000 TL arası	29	43,55	9,37
5000-6000 TL arası	22	46,00	11,34
6000 TL ve üstü	35	43,91	8,13
<b>Toplam</b>	<b>380</b>	<b>43,32</b>	<b>9,47</b>

**Tablo 7b.** 8. sınıf öğrencilerinin aylık gelir durumuna göre bilgilendirici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	1882,329	6	313,722			2000-3000 TL ile
Gruplarıçi	32122,502	37	86,119	3,643	,002	1000-2000 TL 3000-4000 TL ile
Toplam	34004,832	37				1000-2000 TL

Tablo 7b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin metinleri özetleme becerilerinin ailenin aylık gelir durumuna göre *farklılık arz ettiği* görülmektedir [ $F(6, 373)=3,643, p < ,05 (p = ,002)$ ]. Yani öğrencilerin okudukları ve dinledikleri bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ailenin aylık gelir durumuna göre *farklılaşmaktadır*. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan *Tukey* testinin sonuçlarına göre bu farkın *ailesinin aylık gelir durumu 2000-3000 TL ya da 3000-4000 TL olan öğrenciler ile 1000-2000 TL olan öğrenciler arasında olduğu* görülmektedir. Bu farklılık ailesinin aylık gelir durumu daha yüksek olan öğrencilerin lehinedir. Tablo 7a'daki betimsel istatistiklere bakıldığında da bu durumu görmek mümkündür.

## SONUÇ ve TARTIŞMA

Alanyazında öğrencilerin okuduğu ve dinlediği metinleri özetleme becerileri arasında bir farklılık olup olmadığına yönelik bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. *Bu araştırmanın sonuçlarına göre öğrenciler dinledikleri bilgilendirici metni, okudukları bilgilendirici metne göre daha iyi özetlemişlerdir*. Bu durum dinleme becerisinin ilk kazanılan ve en erken gelişen dil becerisi olduğu ile ilişkilendirilebilir. Zira birey, okul öncesine ait öğrenme sürecinin büyük bir kısmını bu beceri sayesinde gerçekleştirir. Yıldırım, Yıldız, Ateş ve Rasinski (2010)'nin beşinci sınıf öğrencileriyle metinleri anlamaya yönelik yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin dinledikleri öyküleyici metinleri,

okudukları öyküleyici metinlere göre daha iyi anladıklarını tespit etmişlerdir. Özetleme becerisi için ön koşulun metnin yeterli ölçüde anlaşılması olduğu göz önünde bulundurulursa belirtilen araştırmacıların çalışmasının bu çalışmanın sonucunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlardan birisi de *kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre dinlediği ve okuduğu bilgilendirici metinleri daha iyi özetlemeleridir*. Farklı zamanlarda yapılan bazı araştırmalarda özetleme başarısında cinsiyetin bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Aslan, 2006; Okur, 2011; Karatay ve Okur, 2012; Erdem, 2012). Fakat bilgilendirici ve öyküleyici metinleri özetlemede kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha başarılı olduğunun tespit edildiği çalışmalar da mevcuttur (Karatay vd., 2013; Kurnaz ve Akaydın, 2015; Özçakmak, 2015). Benzer sonuçlara, okuduğunu anlamaya yönelik yapılan çalışmalarda da karşılaşılmaktadır. Çiftçi ve Temizyürek (2008)'in beşinci sınıf öğrencileriyle, Serarslan (2008)'in ortaokul öğrencileriyle, Sert (2010)'in ortaokul altıncı sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada kız öğrencilerin okuduğunu anlamada erkek öğrencilere göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen bir başka veri de *okul başarı seviyesi arttıkça öğrencilerin özetleme becerilerinin daha iyi olduğu* yönündedir. Buna göre yapılan merkezî sınavın (Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınavı) sonuçları iyi olan öğrencilerin genel anlamda özetleme becerisinde de iyi oldukları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin okul başarı seviyelerine göre okuduğu ve dinlediği bilgilendirici metinleri özetleme becerilerine yönelik herhangi bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Bununla birlikte Karatay vd. (2013), yaptıkları çalışmada aynı okulda okuyan ancak akademik başarı seviyeleri birbirinden farklı olan öğrencilerin özetleme becerilerini incelemiş, öğrencilerin başarı durumlarına göre özetleme becerilerinin farklılaştığını, bu farklılığın akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin lehine olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Karatay vd. (2013) tarafından yapılan araştırmanın sonucu ile bu araştırmanın sonucu bu yönden örtüşmektedir. Özçakmak (2015)'in yaptığı bir çalışmada ise Gazi Üniversitesi öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme

becerileri ile Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri karşılaştırılmış ancak aralarında herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

Kitap okuma alışkanlığı anlama düzeyini artıran bir etmendir. Bu çalışmada da *aylık 4 ve yukarısında kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerinin aylık 4'ten daha az kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerinden daha iyi olduğu* saptanmıştır. Karatay ve Okur (2012)'un çalışmasında da kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir. Arslan (2013) da kitap okuyan öğrencilerin dinleme becerilerinin kitap okumayan öğrencilerin dinleme becerilerinden daha iyi olduğunu saptamıştır. Sert (2010), günlük düzenli kitap okuma alışkanlığı olan öğrencilerin günlük kitap okuma alışkanlığı olmayanlara göre okuduğunu anlama puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Karatay vd. (2013)'nin yaptıkları çalışmaya göre de kitap okuma alışkanlığının özetleme becerilerini etkilediği ve okuma alışkanlığı daha iyi olan öğrencilerin özetlerinden aldıkları ortalama puanlarının da daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

“Okuma alışkanlığının kazanılmasında aile, okul ve çevre gibi üç temel toplumsal kurumun oldukça etkili olduğu bilinmektedir” (MEB, 2007). Bu durumda, yeterli yönlendirme yapılmamış öğrencilerin istenilen seviyede okuma alışkanlığı kazanması ihtimali zayıflamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının Türkiye genelinde ilköğretim ve lise öğrencilerinin okuma alışkanlıklarına yönelik 2007 yılında yaptığı araştırmada; öğrenci ailelerinin yaklaşık yüzde yirmilik bir kısmının hiç kitap okumadığı, yaklaşık yarısının da ara sıra kitap okuduğu saptanmıştır (MEB, 2007). Kuş ve Türkyılmaz (2010), ilköğretim veya lise yıllarında anne babasını kitap, gazete, dergi vb. okurken gören öğrencilerin okuma alışkanlıklarının daha yüksek düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir. Kısaca, özetleme becerisi ile dinlediğini ve okuduğunu anlama arasında doğru orantı olduğu göz önünde bulundurulduğunda ve bu alışkanlığın edinilmesinde ailenin rolü dikkate alındığında; okuma alışkanlığı zayıf olan ailelerin çocuklarının genel olarak yeterli okuma alışkanlığı edinmemelerinden dolayı bu öğrencilerin yeterli seviyede özetleme yapmaları da beklenemez.

Çalışmanın anne ve baba eğitim durumları ile ailenin aylık gelir durumuyla ilgili bulguları (5, 6 ve 7) ailenin sosyoekonomik seviyesi ile ilgilidir. Bu çalışmada anne eğitim durumuna göre anneleri lise mezunu olanların, baba eğitim durumuna göre ise babaları üniversite mezunu olanların özetleme becerilerinin ortalama puan bazında daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ailelerin aylık gelir durumuna göre ise anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Ailesinin aylık geliri 5000-6000 TL civarında olan ailelerin çocuklarının diğer gruplara göre özetleme becerilerinin daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın ailelerinin aylık gelirin 6000 TL ve üstü olan öğrencilerin özetleme becerilerinin bu kadar iyi olmadığı görülmüştür. Bu da ekonomik imkânların tek başına yeterli olmadığını, bu yöndeki bir başarıyı etkileyen diğer faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir.

Epçayan (2013), dinleme becerisi ile ilgili yaptığı alanyazın taramasında ekonomik ve sosyal yönden gelişme düzeyinin artmasının dinleme becerisini olumlu yönde etkileyeceği sonucuna ulaşmıştır. Arslan (2013), çalışmada öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyi arttıkça onların dinlediklerini daha iyi anladıklarını belirlemiştir. Şahin (2011), yaptığı araştırmada sosyoekonomik düzey düştükçe öğrencilerin dinleme becerilerine yönelik farkındalıklarının da düştüğünü tespit etmiştir. Sosyoekonomik düzeyin artmasıyla ailedeki bireylerin eğitim-öğretimin kalitesini artırmaya yönelik etkinliklerden yeterli ölçüde faydalandığı söylenebilir. Kitap, dergi, gazete gibi okuma materyallerinden uzak bir öğrencinin okuma becerisini de yeterli düzeyde geliştirmesi beklenen bir durum değildir. Bayat ve Çetinkaya (2018), öğrencilerin yakın çevrelerinin sunduğu koşullara bağlı olarak bir okuma alışkanlığı biçimi geliştirdiklerini dile getirmiştir. Aynı araştırmacılar, okuma alışkanlığında kültürel niteliklerin de bir unsur olduğunu söylemiştir. Bu noktada ailedeki okuma yönlü iklim önem kazanmaktadır. Öğrencinin anne babasının eğitim durumu ve ailesinin aylık geliri, öğrenciye gerek eğitim-öğretim imkânlarını artırarak sunmada gerekse rol model olmada önem arz etmektedir. Aksaçlıoğlu ve Yılmaz (2007)'in çalışmada öğrencilerin okuma alışkanlıkları Türkiye gerçekliğinde olumlu düzeyde bulunmuştur. Araştırmacılar, bu

sonuca ulaşılmada birçok unsurun yanında, ailelerin sosyoekonomik durumunun da etkili olduğunu belirtmişlerdir. Anılan (2004) ve Sert (2010), anne ve babanın eğitim durumu arttıkça öğrencinin okuduğunu anlama başarı puanlarının da arttığını belirtmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında eğitim seviyesi yüksek anne babanın, çocuklarını yönlendirme ve onlara rehberlik etmede eğitim seviyesi düşük anne babaya göre daha iyi bir konumda olmaları gösterilebilir.

## ÖNERİLER

Bu çalışmada 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu bilgilendirici metinleri özetleme becerileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen verilerden hareketle aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Bu çalışmada sadece 8. sınıf öğrencilerinin dinlediklerini ve okuduklarını özetleme becerileri incelenmiştir. Bu çalışmanın benzerleri ortaokul ve ortaöğretimin bütün sınıflarında yapılırsa öğrencilerin özetleme becerileri konusunda ufuk açıcı veriler elde edilebilir.

Özetleme becerisinin ön koşulu okuduğunu/dinlediğini anlamadır. Bu sebeple öğrencilere kitap okuma alışkanlığının kazandırılması için özellikle okul ve aileler eşgüdüm içerisinde hareket etmelidir. Ayrıca dinleme becerisinin yeterli ölçüde gelişebilmesi ve bu becerinin zayıflamaması için okul öncesinden itibaren öğretimin her basamağında öğretmenler tarafından çeşitli dinleme etkinliklerine yer verilerek stratejilere dayalı bir öğretim planlaması yapılabilir.

Metin yapısına göre metinlerdeki önemli ve önemsiz bilgiler farklılık arz etmektedir. Bu sebeple öğretmenler farklı metin yapılarındaki önemli ve önemsiz bilgilerin neler olabileceğine yönelik ders içi etkinliklere yer verebilir.

Öğrenci çalışma kitaplarına, özetleme stratejisini kolaydan zora ele alan etkinliklerin konulması ve bu etkinliklerin sayıca artırılması, bu becerinin öğretilmesinde kolaylık sağlayacaktır.



**KAYNAKLAR**

- Akbayır, S. (2013). *Eğitim fakülteleri için cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akkaya, N. (2011). İlköğretim 8. sınıf Türkçe dersinde okuduğunu anlama stratejilerini kullanmanın, tutuma etkileri. *Millî Eğitim Dergisi*, 191, 68-77.
- Aksaçlıoğlu, A. G. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28.
- Aktaş, E. ve Bayram, B. (2017). Ortaokul öğrencilerinin okuduğunu anlamada özetleme stratejilerini kullanma becerilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(1), 346-360.
- Akyol, H. (2014). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Anderson, V., Suzanne, H. ve Babadoğan, C. (1991). Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 587-594.
- Anılan, H. (2004). Bazı değişkenler açısından Türkçe dersinde okuduğunu anlama. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 89-102.
- Arslan, A. (2013). Çeşitli değişkenler açısından ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama durumları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 61-81.
- Aslan, A. (2006). *İlköğretim okulu 4. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama, özetleme ve hatırlama becerileri üzerinde zihin haritalarının etkisi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayat, N. ve Çetinkaya, G. (2018). Ortaokul öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ve tercihleri. *İlköğretim Online*, 17(2), 984-1001.
- Benzer, A., Sefer, A., Ören, Z. ve Konuk, S. (2016). Öğrenci odaklı bir araştırma: Metin özeti yazma stratejisi ve dereceli puanlama anahtarı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 41(186), 163-183.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z., Celepoğlu, A. (2017). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bulut, P. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkçe dersi örneği*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çifçi, M. (2001). Dinleme eğitimi ve dinlemeyi etkileyen faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 165-177.
- Çiftçi, Ö. (2007). Aktif dinleme. *Millî Eğitim Dergisi*, 176, 231-242.


- Çiftçi, Ö. ve Temizyürek, F. (2008). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin ölçülmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 109-129.
- Demirel, Ö. (2016). *Yabancı dil öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deneme, S. (2009). İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 5(2).
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Ortaokul Türkçe derslerinde okumadan özet yazmaya. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 47-68.
- Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metin dilbilim ve Türkçe öğretimi uygulamalı bir yaklaşım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, Y. (2013). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, Y. (2014). Dinleme eğitimi: Kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (Ed.), *Türkçe öğretimi el kitabı* içinde (s. 151-176). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Epeçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 331-352.
- Epeçan, C. (2018). Okuduğunu anlama becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin etkisi üzerine bir değerlendirme. *Ekev Akademi Dergisi*, 74.
- Erdem, C. (2012). Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri ve metin dil bilimsel bir özetleme çalışması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(3), 36-52.
- Eyüp, B., Stebler, M. Z. ve Yurt, S. U. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının özetleme stratejilerini kullanmadaki eğilimleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 22-30.
- Görgeç, İ. (1999). Özetleme becerisinin öğrencilere öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*, 62(Nisan, Mayıs, Haziran), 22-28
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2011). *Anlatma teknikleri 2 uygulamalı yazma eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2017). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- İşeri, K. (1998). Okuma ediminin eğitimsel işlevi. *Dil Dergisi*, 70, 5-18.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karatay, H. ve Okur, S. (2012). Öğretmen adaylarının öyküleyici ve bilgilendirici metinleri özetleme becerileri. *International Journal of Social Science*, 5(7), 399-420.


- Karatay, H., Güngör, H., Bolat, K. K. ve Okur, S. (2013). 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin özetleme becerileri. C. Demir ve H. Parlakyıldız (Ed.), *Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e armağan Türkçenin eğitim ve öğretimi içinde* (s. 277-298). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kırmızı, F.S. (2010). İlköğretim 4. sınıf Türkçe öğretiminde çoklu zekâ kuramına dayalı iş birlikli öğrenme yönteminin özetleme stratejisi üzerindeki etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 99-108.
- Kintsch, Walter ve Van Dijk, T. A. (1978). Toward a model of text comprehension and production. *Psychological Review*, 85(5), 363-394.
- Kurnaz, H. ve Akaydın, Ş. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgilendirici ve öyküleyici metinleri özetleme becerileri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 141-156.
- Kuş, Z. ve Türkyılmaz, M. (2010). Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmeni adaylarının okuma durumları: (ilgi, alışkanlık ve okuma stratejilerini kullanım düzeyleri). *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 11-32.
- Kuşdemir, Y. ve Güneş, F. (2014). Doğrudan Öğretim modelinin okuduğunu anlama becerilerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 86-113.
- MEB (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (2007). *Öğrencilerin okuma düzeyleri*. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Okur, S. (2011). *Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri*. Yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Özbay, M. (2012). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7(1), 87-97.
- Özçakmak, H. (2015). *Türkçe öğretmeni adaylarının not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarıkaya, B. (2019). Müzik eşliğinde okumanın Türkçe öğretmeni adaylarının anlama becerilerine etkisi: Bir karma yöntem araştırması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(2), 70-85.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Şerarslan, H. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri ile Türkçe dersine karşı tutumları ve akademik başarıları arasındaki ilişki*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sert, A. (2010). *İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sever, S. (2015). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Susar Kırmızı, F. (2006). *İlköğretim 4. sınıf Türkçe öğretiminde çoklu zekâ kuramına dayalı işbirlikli öğrenme yönteminin erişimi, tutumlar, öğrenme stratejileri ve çoklu zekâ alanları üzerindeki etkileri*. Doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şahin, A. (2011). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi farkındalıklarının sosyo-ekonomik düzeye göre incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 178-188.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük. Metin. 10 Ocak 2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük. Özetlemek. 10 Ocak 2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Temizkan, M. (2008). Bilişsel okuma stratejilerinin Türkçe derslerinde bilgiye dayalı metinleri okuduğunu anlama üzerindeki etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 129-148.
- Temur, T. (2010). Dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi düzeyine etkisi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 303-319.
- Trzeciak, J. ve S.E. Mackey. (1994). *Study skills for academic writing*. London: Prentice Hall International Ltd.
- Tyagi, B. (2013). Listening: An important skill and its various aspects. *The Criterion An International Journal in English*, 12.
- Uzun-Subaşı, L. (2003). Yazma süreci ve öğretimi, C. İleri (Ed.) *Türkçe sözlü ve yazılı anlatım* içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 74-94.
- Ülper, H. ve Karagül, S. (2011). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. D. Günay, Ö. Fidan, B. Çetin ve F. Yıldız (Ed.), *Türkçe öğretimi üzerine çalışmalar* içinde (s. 145-155). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Van Dijk, T.A. (1980). Macrostructures – An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction and cognition. *Lawrence Erlbaum Associates, Publishers*, Hillsdale, New Jersey.
- Van Dijk, T.A. ve W. Kintsch. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. Academic Press, Inc., Orlando, Florida.

- Yazar, S. ve Yazar, İ. (2018). Dinleme öğretimi. S. M. Taşkaya ve R. Karadağ (Ed.), *Türkçe öğretimi içinde* (s. 79-102). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Yıldırım, K., Yıldız, M., Ateş, S. ve Rasinski, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf Türk öğrencilerin metin türlerine göre okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3).
- Yıldız, N. (2015). *Dinleme stratejileri öğretiminin beşinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine etkisi*. Doktora tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, İzmir.

**ORCID**

Özkan ÇETİN  <http://orcid.org/0000-0001-5082-9034>

Kenan BULUT  <http://orcid.org/0000-0003-4771-0459>

## SUMMARY

Language skills consist of comprehension (listening-reading) and narrative (speaking-writing) skills. Listening, which is the first acquired skill among the four basic language skills, is “the first native language and comprehension activity in a child's life. The individual creates the whole universe of pre-school knowledge, emotion, and thought through listening” (Sever, 2015, p. 10). “We usually perform the listening activity consciously either to find solutions to problems or to learn something new” (Çiftçi, 2007, p. 232). Listening, which is “a neglected skill” in our country (Özbay and Melanlıoğlu, 2012, p. 96), is the basis of other language skills. “Children with poor listening skills have difficulty first in acquiring speaking skills, and then, reading and writing as they start school” (Doğan, 2013, p. 9).

Reading is an activity performed to develop comprehension as a result of visual symbols being perceived by the eyes and subjected to cognitive processes by the brain. “Students should acquire cognitive skills to achieve comprehension” (Çiftçi and Temizyürek, 2008, p. 3). Demirel (2016, p. 109) defines reading as “an activity of making sense of written symbols through the collaboration of cognitive behaviors and psychomotor skills” while Sever (2015, p. 13) defines it as “communication, perception, and learning; a cognitive, affective, and psychomotor development process”.

The Turkish Language Association (TDK, 2019) defines summarizing as “expressing the content of a text, a topic, a word or a movie succinctly, explaining its essence, and abridging or outlining it”. A summarizing strategy is “an effective metacognitive strategy that requires removing in significant information in a text and identifying its significant part, exploring its main theme and using original sentences to express it, and finding the subthemes in each paragraph that support the main theme and using original sentences to express them” (Kırmızı, 2010, pp. 105-106). Using this skill depends directly on adequate comprehension of a text that is read or listened to. Accessing the meaning of a text entails uncovering the large-scale structure of that text.

The aim of this study is to comparatively analyze eighth-grade students' skills of summarizing informative texts that they listen to and read. The study focused on determining the level of students' summarizing skills and whether the variables of learning domain, gender, academic performance, number of books read per month, parents' education levels, and monthly family income had an effect on their summarizing skills.

### Method

In this study, a survey model based on a quantitative research method was used. The study population consisted of eighth-grade students of the schools in the Merkez district of Muş province. The sample consisted of 198 eighth-grade students of four public secondary schools in the Merkez district. According to the results of the “Central Test For Secondary Education Institutions to Admit Students By Exam” held by the Ministry of National Education, the schools in the Merkez district were divided into three levels; high achievement, moderate achievement, and low achievement. One school from each high and moderate achievement groups and two from the low achievement group were recruited to achieve homogeneous sample distribution. Two

informative texts, one from the listening and one from the reading learning domain, were used. The participants were asked to summarize those texts (by listening/reading). The summaries were evaluated using the Summary Texts Evaluation Scale developed by Okur (2011). The data were analyzed on IBM SPSS 21.0 using related tests (*t*-test, One Way Anova). The results showed that the students' summarizing skills differed by learning domain, gender, academic performance, number of books read per month, and monthly family income, but not by parents' education levels. Recommendations were made at the end of the study.

### **Results**

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts differed by learning domain (listening and reading) in favor of listening [ $t(385.089) = 3.28, p < .05 (p = .001)$ ].

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts differed by gender in favor of females [ $t(394) = -4.858, p < .05 (p = .000)$ ].

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts differed by academic performance [ $F(2, 393)=29.729, p < .05 (p = .000)$ ]. A Tukey test was carried out to determine between which groups the difference existed. According to the test results, there was a significant difference in summarizing skills between high and moderate achievement schools; between high and low achievement schools; and between moderate and low achievement schools.

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts did not differ by number of books read per month, however, the *p* value was very close to the value that indicated significant difference [ $F(4, 391)=2.288, p > .05 (p = .059)$ ].

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts did not differ by mothers' education levels [ $F(5, 389)=1.554, p > .05 (p = .172)$ ].

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts did not differ by fathers' education levels [ $F(5, 384)=1.908, p < .05 (p = .092)$ ].

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts differed by monthly family income [ $F(6.373)=3.643, p < .05 (p = .002)$ ]. A Tukey test was conducted to determine between which groups the difference existed. According to the test results, there was a significant difference in summarizing skills between students with a monthly family income of TL 2000-3000 or TL 3000-4000 and those with a monthly family income of TL 1000-2000.

### **Conclusion**

The eighth-grade students' skills of summarizing informative texts differed in favor of;

- ✓ Listening in terms of learning domain (listening and reading),
- ✓ Female students in terms of gender,
- ✓ High achievement schools in terms of school achievement level,
- ✓ TL 2000-3000 or TL 3000-4000 students in terms of monthly family income.

*The same students' skills of summarizing informative texts did not differ by;*

- ✓ *Number of books read per month and parents' education level.*



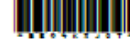
## EKLER

### EK-1: Etik Kurul Onayı Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 02/04/2020-25666



T.C.  
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ  
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu



Sayı : 85157263-604.01.02-E.25666  
Konu : 17. Dr. Öğr. Üyesi Kenan BULUT'a  
ait çalışma hk. alınan kurul kararı

02/04/2020

Sayın Dr. Öğr. Ü. Kenan BULUT

Sosyal ve Beşeri Bilimler Yayın Etik Kurulu'nun, 27/03/2020 tarih ve 2020/02-17 sayılı kararı gereği; Yürütücülüğünü yapmayı tasarladığımız, "8. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediği ve Okuduğu Bilgilendirici Metinleri Özetleme Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" adlı çalışmanızla ilgili kurulumuz tarafından alınan karar ekte sunulmuştur. Gereğini bilgilerinize rica ederim.

e-İmzalıdır  
Prof. Dr. Orhan DENİZ  
Etik Kurulu Başkanı

